

RAPPORT

Arkeologisk undersökning

Stg 637+639+786
Fornlämning nr 175
Älvsby sn
Västerbotten
Norrbottens län

Maj 1994
Ann-Charlott Feldt
NORRBOTTENS MUSEUM

RAPPORT

Arkeologisk undersökning

Norrbottens län
Västerbotten
Älvsby sn
Stg 637 + 639 + 786
Fornlämning nr 175

1993-07-14--29
Ann-Charlott Feldt

INLEDNING

Norrbottens museum har utfört en arkeologisk undersökning av det S partiet av RAÄ 175, en boplats utan synlig anläggning. Undersökningen skedde med anledning av att Banverkets planerade triangelspår vid Älvsbyn skulle komma att beröra delar av fornlämningen. Undersökningen utfördes av undertecknad samt amanuenserna Mika Ainasoja och Markus Keinänen och biträdena Simon Granberg och Marcus Johnsson. Fältarbetet skedde under tiden 1993-07-14--29. Arbetena skedde på uppdrag av Banverket i Luleå efter beslut av Länsstyrelsen i Norrbottens län (Lst dnr 220-18961-93). Banverket stod för de med uppdraget förenade kostnaderna.

Benmaterialet har analyserats av 1:e antikvarie Helén Wallander, Norrbottens museum. Den osteologiska rapporten är för närvarande under utarbetande och bifogas därför inte som en bilaga till den arkeologiska rapporten. C14-proverna analyserades av Svedbergslaboratoriet i Uppsala. Fosfatproverna har analyserats av Johan Olofsson på Arkeologi konsult, Upplands Väsby.

TOPOGRAFI, HISTORIK OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Området består av en långsträckt, sandig rullstensås som grenar ut sig i flera olika armar åt SV. Slutningen åt S är brant ner mot en liten bäck, Dalbäcken och sankt ängsmarker. Boplatsen ligger på krönet och sydslutningen av rullstensåsen på ca 45-55 m ö h (RH 70). Den är kraftigt skadad av ett motionsspår som löper på åsryggen. Cirka 150 m N om boplatsen löper väg 375 mellan Älvsbyn och Arvidsjaur. Cirka 150 m åt Ö, på samma åsrygg, ligger RAÄ 174, en boplats utan synlig anläggning. Åsryggen, inklusive de båda boplatserna, är beväxt med en gles tallskog med inslag av röjningsytor.

Den arkeologiska undersökningen har föregåtts av två utredningar rörande fornlämningar i anslutning till det planerade triangelspåret. Dessa har utförts av Maria Pettersson, Norrbottens museum, under 1991 och 1992 (Nbm dnr 211/92 och 722/92). Båda utredningarna har gett boplatsindikationer.

METOD OCH DOKUMENTATION

Inom det område av RAÄ 175 som skulle komma att beröras av triangelspåret grävdes först ett nät av provgropar (totalt 57 st, ca 0,5 x 0,5 m stora) för att fastställa boplatsens utbredning. Dessa provgropar förlades till fyra för bosättning och andra aktiviteter lämpliga terrängavsnitt (område I-IV). Inom två av dessa hade konstaterats gropar som kunde misstänkas för att ha att göra med aktiviteter på boplatsen. Genom nätet av provgropar kunde två av områdena (omr III och IV) genast uteslutas som boplatsytor och därmed fortsatta undersökningar.

På de resterande två områdena, där boplatsmaterial framkommit i provgroparna, öppnades större ytor. Dessa ytors utsträckning valdes utifrån den information som provgroparna gett. De kom dock att utökas något under undersökningens gång. Totalt omfattade dessa båda ytor tillsammans 83 m². Både provgropar och undersökningsytor avtorvades för hand och grävdes med spade och skärslev i två nivåer, ner till steril mark. All jord sållades.

Ett lokalt koordinatnät upprättades för varje delområde. Dessa koordinatnät har i efterhand förankrats i rikets koordinatnät av P-E Mosesson vid Banverket i Luleå. De undersökta ytorna avvägdes i höjddled utifrån polygonpunkt 1013 i Älvsby kommun. Denna har en höjd på +43,402 m ö h (RH 70).

Hela området lades in på en översiktsplan i skala 1:200 med de undersökta områdena och provgropsområdena inlagda i rikets koordinatnät. Provgropsområde I-III har avbildats på planer i skala 1:100 (bifogas ej rapporten). Resultaten av provgroparna redovisas nedan i tabellform under egen rubrik. Schaktplaner upprättades över område I i skala 1:50 och över område II i skala 1:20. Spridningskartor över skärvstensförekomst, brända ben och övriga fynd upprättades i skala 1:100. Fält- och renritningar förvaras vid Norrbottens museum.

En osteologisk analys av det påträffade benmaterialet har utförts av 1:e antikvarie Helén Wallander vid Norrbottens museum. Rapporten är f n under utarbetande. Ett antal kolprover insamlades för C14 analys. Av dessa har tre stycken analyserats av Svedbergslaboratoriet i Uppsala (Ua 3708, 3709 och 3110). Fyra jordprover togs inom boplatsen för fosfatanalys och har analyserats av Johan Olofsson vid Arkeologi konsult i Upplands Väsby.

Fynden, inklusive benmaterialet, förvaras i avvaktan på fyndfördelning vid Norrbottens museum. Undersökningen fotodokumenterades i S/V. Negativ och kontaktkarta förvaras vid Norrbottens museum under accessionsnummer 1993:4291.

RESULTAT AV UNDERSÖKNING MED HJÄLP AV PROVGROPAR

Ett nät av provgropar placerades ut på fyra olika ytor som verkade lämpa sig för bosättning. Groparna förlades på ett inbördes avstånd av 3-5 m. Resultatet av denna del av undersökningen låg till grund för urvalet av undersökningsytor.

Område I

Grop nr	Anm	Grop nr	Anm
1	inga fynd	10	5 skärvstenar
2	enstaka skärvstenar	11	25-tal skärvstenar + brända ben
3	enstaka skärvstenar	12	6 skärvstenar
4	enstaka skärvstenar	13	10-tal skärvstenar
5	10-tal skärvstenar	14	7 skärvstenar
6	7-8 skärvstenar + bränd yta	15	enstaka skärvstenar
7	inga fynd	16	enstaka skärvstenar
8	enstaka skärvstenar	17	3 skärvstenar
9	enstaka skärvstenar		

Område II

Grop nr	Anm	Grop nr	Anm
18	inga fynd	30	3 skärvstenar
19	10-tal skärvstenar	31	inga fynd
20	inga fynd	32	inga fynd
21	10-tal skärvstenar	33	inga fynd
22	enstaka skärvstenar	34	enstaka skärvstenar
23	enstaka skärvstenar	35	enstaka skärvstenar
24	inga fynd	36	enstaka skärvstenar
25	enstaka skärvstenar	37	5 skärvstenar
26	enstaka skärvstenar + ett avslag	38	enstaka skärvstenar
27	inga fynd	39	enstaka skärvstenar
28	inga fynd	40	inga fynd
29	enstaka skärvstenar	41	3 skärvstenar

Område III

Grop nr	Anm	Grop nr	Anm
42	inga fynd	48	enstaka skärvstenar
43	3 skärvstenar	49	inga fynd
44	enstaka skärvstenar	50	inga fynd
45	inga fynd	51	enstaka skärvstenar
46	inga fynd	52	inga fynd
47	enstaka skärvstenar	53	diffusa dubbla blekjordslager

Område IV

Grop nr	Anm	Grop nr	Anm
54	inga fynd	56	inga fynd
55	inga fynd	57	inga fynd

Som framgår av tabellerna så påträffades, förutom skärvsten, endast ett avslag och en mindre mängd brända ben i provgroparna. Utifrån resultatet valdes område III och IV bort och undersökningen koncentrerades helt till område I och II. De enstaka skärvstenar som påträffades i område III tolkades som stenar som kastats ut eller eroderat ner från boplatsområdet högre upp (område II).

RESULTAT AV UNDERSÖKNING AV BOPLATSYTOR

På de två undersökningsområdena framkom rikligt med skärvig och skörbränd sten och mindre fläckar med rödbränd sand. Fyndmaterialet bestod av fragment av brända ben och enstaka avslag av vit kvarts. De brända benen kommer bl a från gädda och andra fiskarter, fågel, säl och andra däggdjur (muntl uppg Helén Wallander). Förekomsten av säl och fiskar pekar på att boplatsen varit kustbunden. Detta kombinerat med dess läge på +45-55 m ö h pekar i sin tur på en datering till den senare delen av stenåldern (neolitikum - epineolitikum). Denna datering sammanfaller med de C14 analyser som gjorts på kol från boplatsytorna.

Resultat av C14 analysen

Ua-nr	Prov nr	År BP	Cal år BC 1σ	Cal år BC 2σ
Ua-3708	1 (omr II)	3 390 +/- 70	1812-1610	1880-1523
Ua-3709	2 (omr I)	2 915 +/- 75	1248-1021	1365-928
Ua-3710	3 (omr I)	3 770 +/- 75	2345-2094	2448-1991

(Kalibrering har utförts av Maud Söderman, Svedbergs-laboratoriet, Uppsala enligt Linik et al 1986 Radiocarbon 28 (2B), p 805-1021. Version 1.5b (1991).)

Fyndmaterialet

F nr	Koord	Sakord	Material	Ant	Anm
1	provgr 26	Avslag	Kvarts	1	dålig vit kvarts, splitter?
2	x7 y3	Splitter	Kvarts	1	dålig vit kvarts
3	p6 q10	Avslag	Kvarts	2	vit kvarts
4	p6 q10	Avslag	Kvarts	1	vit kvarts
5	p7 q11	Avslag	Kvarts	1	dålig vit kvarts, splitter?
6	p9 q13	Avslag	Kvarts	1	vit kvarts

Område I

Detta var beläget på en hylla i åsryggens sydsluttning. Området var starkt skadat av ett motionsspår i sin N del. Den del av området som låg inom motionsspåret undersöktes ej. I S begränsades området av en kraftig sluttning ner mot Dalbäcken.

Inom hela undersökningsytan framkom skärvig och skörbränd sten. Rikligast var skärvstensförekomsten i den N delen, alldeles i kanten av motionsspåret. Inom denna del framkom det upp till 100 skärvstenar per m². En koncentration av skärvstenar i ruta X 10-11 Y 5, med inslag av kol/sot, kan utgöra resterna av en härd. Denna har skadats både av trädrötter och motionsspåret. Den minimala kolmängden och de kraftiga skadorna gjorde att inget kolprov analyserades.

I den S delen av undersökningsområdet, just där sluttningen ner mot bäcken tar vid, påträffades en koncentration av brända ben, med inslag av kol. Totalt påträffades här drygt 200 g brända ben, vilket utgör ungefär 24% av den totala mängden ben som påträffades vid undersökningen.

I anslutning till benkoncentration togs två kolprov, från två olika nivåer. Dateringarna på dessa prover (prov nr 2 och 3) skiljer kraftigt åt. Det övre provet är daterat till 1248-1021 f Kr, d v s epineolitikum. Det undre provet är drygt 1000 år äldre; 2345-2094 f Kr, d v s neolitikum. Det är osäkert huruvida detta beror på att platsen utnyttjats vid flera skilda tillfällen eller om det rör sig om ett fel som kan sökas i de svagheter som finns inbyggda i C14 analysen. Om den äldsta dateringen är tillförlitlig innebär detta att en boplatst/rastplats varit belägen alldeles vid den dåtida havsstranden.

Det enda fynd som gjordes inom denna del av RAÄ 175 var ett osäkert avslag (splitter) av dålig vit kvarts (F nr 2). Detta påträffades strax N om benkoncentrationen.

Område II

Boplatsens högre belägna parti bestod av en smal N-S gående åsrygg. Marken var nött av gång- och mopedstigar. Denna del av RAÄ 175 ligger på ca 51-52 m ö h. Den är i V och S avgränsad av branta sluttningar ner mot område I och III. Sluttningen åt Ö är inte lika brant och i N fortsätter boplatsen in på den Ö-V gående delen av åsryggen. Endast den sydligaste delen av detta parti av RAÄ 175 undersöktes. Det undersökta partiet avgränsas naturligt av sluttningarna i Ö, V och S.

Över i stort sett hela den öppnade ytan påträffades skärviga och skörbrända stenar, liksom brända ben. Inom denna del av boplatsen påträffades även två anläggningar i form av två stolphål. Till detta kommer ett område med ljusa färgningar och rödbrända fläckar. Det sistnämnda området misstänktes för att vara resterna av en skelettgrav. Detta kunde dock inte bekräftas av fosfatprover som togs i området (se bilaga 3).

Både när det gäller brända ben och skärviga/skörbrända stenar så ökar frekvensen åt N, d v s mot den icke undersökta delen av RAÄ 175. Även fynden, som består av avslag och splitter av vit kvarts, påträffades i den N delen av undersökningsområdet.

En C14 datering gjordes av kol från ett av stolphålen (prov nr 1). Detta gav en datering till 1812-1610 f Kr, d v s tidig epineolitikum. Dateringen pekar på en kustbunden boplats liksom benmaterialet som bl a består av fiskben (muntl uppg Helén Wallander)

Groparna

I samband med undersökningen undersöktes även fyra gropar inom området. Två av groparna är markerade på översiktsplanen, de övriga två ligger inom område III. Dessa såg vid en okulärbesiktning fornlämningsliknande ut men visade sig vid provschaktning att vara naturligt bildade.

SAMMANFATTNING

Med anledning av Banverkets planerade triangelspår vid Älvsbyn, där delar av RAÄ 175, en boplats utan synlig anläggning, skulle komma att beröras, har Norrbottens museum utfört en arkeologisk undersökning. Denna har berört endast de S och SV delarna av boplatsen.

Boplatsen ligger på en långsträckt sandås som grenar ut sig i flera armar åt S och V. Den ligger mellan 45 och 55 m ö h. Nedanför boplatsen finns sankna ängsmarker och en liten bäck. Boplatsen var vid undersökningstillfället skadad av ett motionsspår.

På de undersökta partierna framkom rikligt med skärvig och skörbränd sten samt fläckar med bränd sand. På boplatsens högre belägna parti framkom två stolphål. Fyndmaterialet består av rikligt med brända ben och enstaka kvartsavslag. De brända benen utgjordes bl a av fisk, fågel och säl och antyder ett kustanknutet läge. Datering både med landhöjning och C14 pekar på neolitikum - epineolitikum.

NORRBOTTENS MUSEUM

1994-05-26

Ann-Charlott Feldt

Antikvarie

TEKNISKA UPPGIFTER

Län: Norrbottens län
Landskap: Västerbotten
Kommun: Älvsbyns kommun
Socken: Älvsby sn
Fastighet: Stg 637 + 639 + 786
Fornlämning: RAÄ 175
Ek karta: 240 87 (24K 8h)
Koordinater: X 7294,6 Y 1738,2

Länsstyrelsens beslut: dnr 220-18961-92
Uppdragsgivare: Banverket, Luleå
Kostnadsansvarig: Banverket, Luleå

Fältarbetsledare: Ann-Charlott Feldt
Övrig personal: Mika Ainasoia, Simon Granberg, Marcus Johnsson, Markus Keinänen
Fältarbetstid: 93-07-14--29, 192 arkeologtimmar + 96 grovarbetstimmar

Koordinatsystem: Lokalt för undersökningen förankrat i RT 90 2,5 gon Ost
Höjdsystem: Rikets (RH70)
Yta: 80 m² + ca 800 m² extensivt
Nivå: +45,0 - 55,0 m ö h

Foto: Nbm acc nr 1993:4291, förvaras vid Nbm
Fynd: kvartsavslag, 7 st, förvaras tills vidare vid Nbm
Analyser: C14 utförd av Svedbergs laboratoriet, Uppsala
Fosfatanalys utförd av Arkeologi konsult, Upplands Väsby
Osteologi utförd av 1:e antikvarie Helén Wallander, Nbm
Datering: Neolitikum - epineolitikum

BILAGOR

1. Källor + Ritningsförteckning
2. Utdrag ur riksantikvarieämbetets fornminnesinventering för RAÄ 175, Älvsby sn
3. Fosfatkartering
4. Utsnitt ur ekonomisk karta, blad 240 87 (24K 8h)
5. Översiktsplan över undersökningsområdet
6. Ritningar
7. Spridningskartor för skärvig/skörbränd sten, brända ben och kvarts

BILAGA 1

KÄLLOR

- Pettersson, Maria 1992 Rapport över arkeologisk utredning på fastigheterna Älvsbyn 802 m fl, Vb, Nbm dnr 211/92 (stencil)
- Pettersson, Maria 1992 Rapport över arkeologisk utredning för triangelspår på fastigheterna Älvsbyn 802 m fl, Västerbotten, Nbm dnr 722/92 (stencil)

RITNINGSBESKRIVNINGAR

Fältritningar: A: Översiktsplan skala 1:200, B: Schaktplan yta I; skala 1:50, C: Bottenplan yta II, skala 1:20, D: skärvstensstatistik, E: RAÄ 175 (del av) provgropar, skala 1:100, F: RAÄ 175, provgropar

Renritningar: Översiktsplan, skala 1:200, 1: Schaktplan yta I, skala 1:50, 2: Bottenplan yta II, skala 1:20, Skärvstensförekomst skala 1:100, Spridning av kvarts, skala 1:100, Spridningskarta över förekomst av brända ben, skala 1:100

Fält- och renritningar förvaras vid Norrbottens museum. Kopior av renritningarna bifogas rapporten

(R) Blad: 2HK 8h
 Nr: 175 Star-Kanisborg
 NO

Art: (Bjälts utan synlig anläggning)
 Skärstens förekomst (Bjältsgröp?) 45-55 m o h
 Antal: 2
 Fastighet: Alvsbyn 43, Alvsbyn 545

Namn:
 Orientering:
 Terräng: På kran och flachen avsnits av rullstensis (Ö-V).
 Skogsmark, gles tallskog.

Beskrivning: 1/ Bjälts utan synlig anläggning
 Osäker utsträckning på ändligt kran
 av rullstensis (Ö-V) inom angivet område 20 x 20 (N-S till Ö-V)
 påträffades i förmodade delar av
 ellipsen och strö- i mittligt med
 skärsten, 2 skulpterade huvudsakligen
 i krökbarsky samt
 bränd ben i områdets Ö del
 påträffades inom en yta av 1 x 1 m
 rödbenad sand
 Viel i rännstens tillfallet 1980 till-
 knyttas Y samt de brända
 benen.

Sakord: 1/ Bjälts 1
 2/ Skärstens 1
 3/ Bjälts 1 R

20 m i or i:
 2/ Skärstens förekomst osäker utsträckning
 På flack SÄRLIG avsnits av rullstensis
 (Ö-V) inom angivet område 140 x 50 m
 (Ö-V) påträffades i förmodade delar av ellips-
 ströströ och kran samt vid spridning
 mittligt m. skärsten. Koncentrationen
 av skärsten inhogs i naturliga strövar.
 20 m 0 om 1:

3/ Bjältsgröp? i oregelbunden, närmast
 oval 4,2 x 7,5 m (N-S), 0,4 m dj
 omgiven av en vall? 1,5 m br och
 0,1-0,2 m h. Oval botten 1,5 x 0,5 m
 (N-S). BEVEXT med 4 tallar.

Kommentar: (R) avsn nr 1 och 2. Nr 3 inpr. 54
 bevakas. Nr 3 kan även vara fängstgröp?

9 sparsamt till
 Tidigare anteckningar:

RAÄ 175, Älvsby sn.

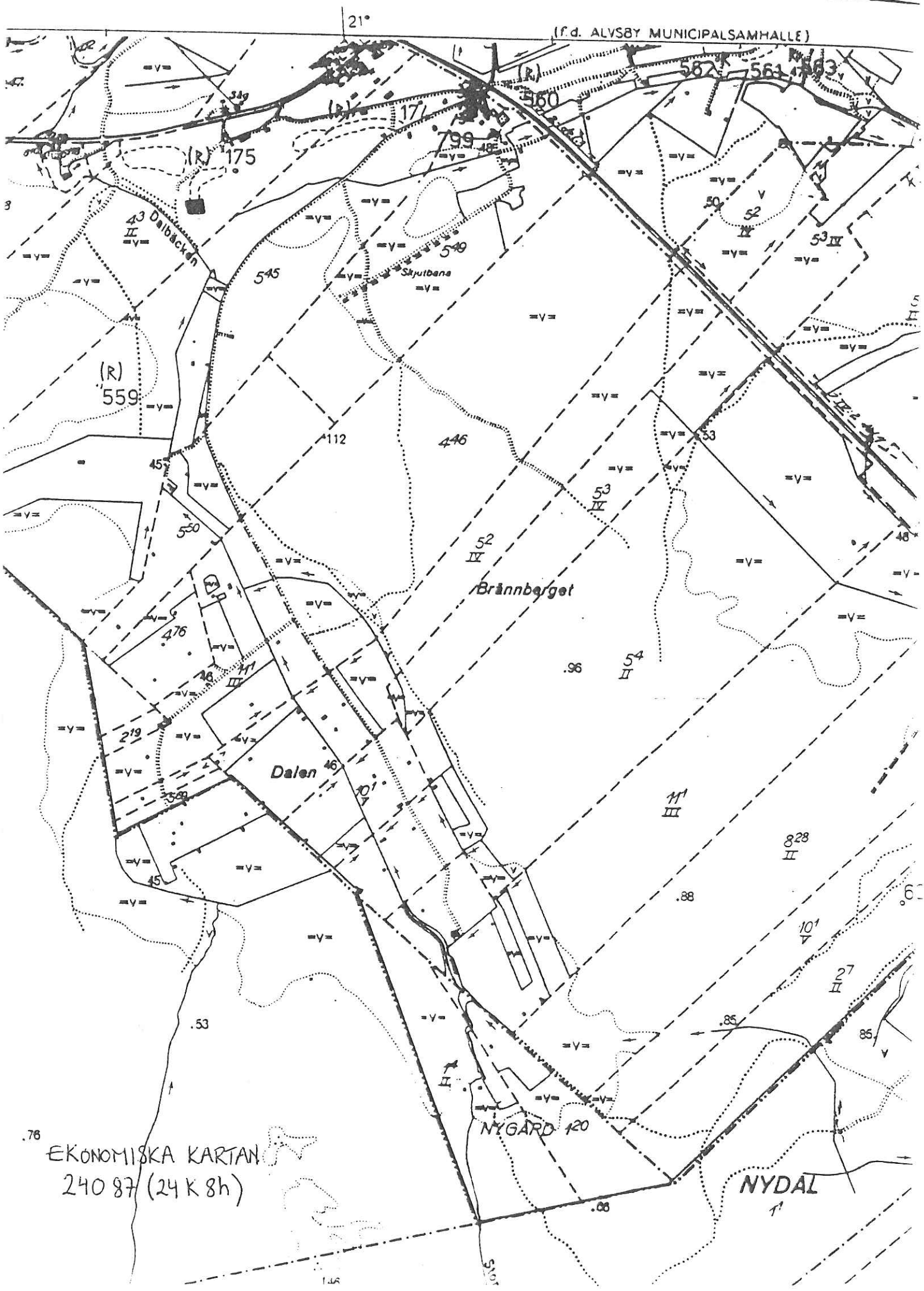
Det enda som tyder på att det skulle röra sig om en grav ser ut att vara rödockran. Läget i förhållande till andra anläggningar är också avgörande. Fosfathalterna är i sig inget indicium på huruvida det är en grav eller inte även om halterna som i detta fall (utom prov nr. 3), är höga.

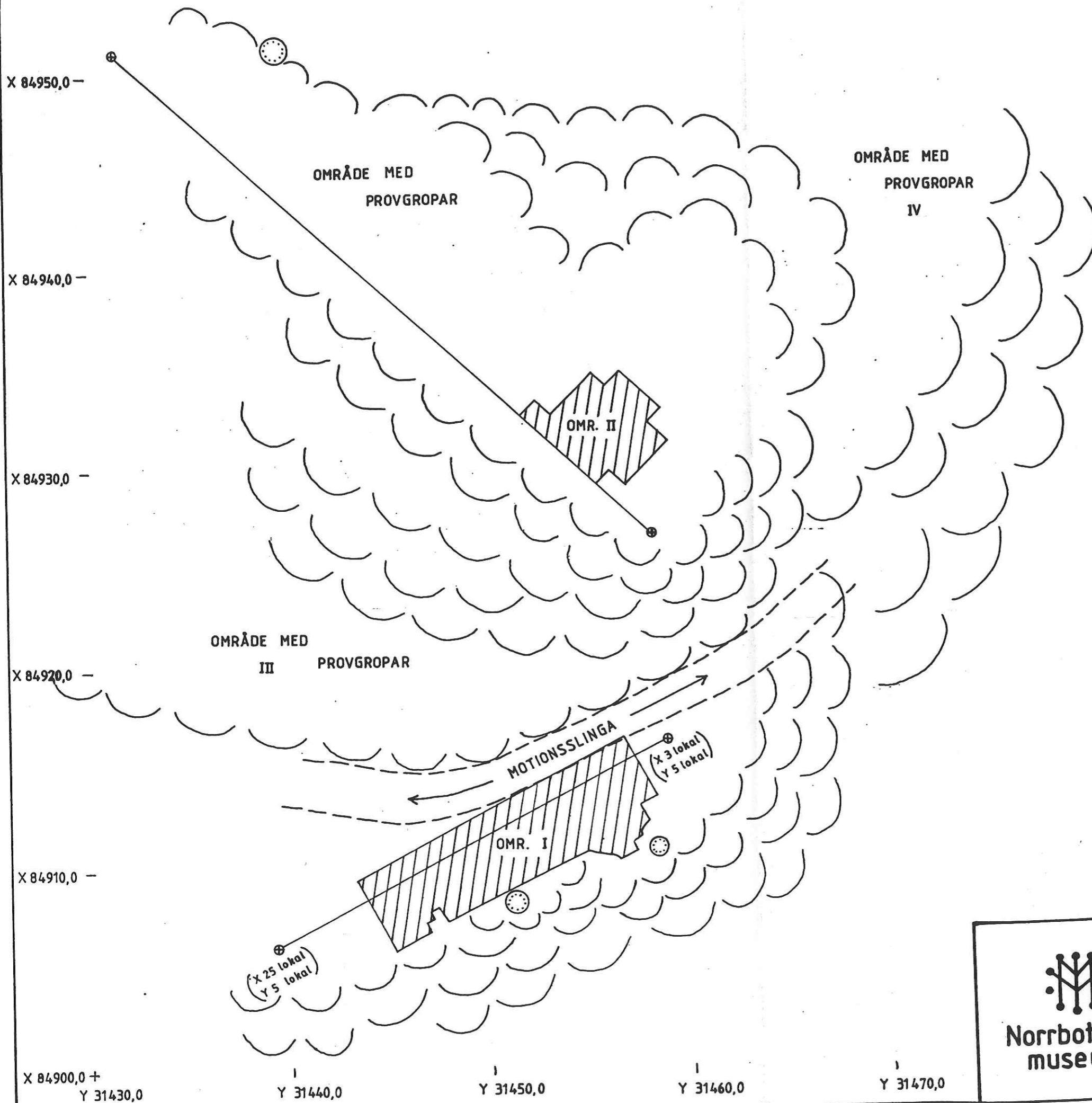
RAÄ 175, Triangelspåret, Älvsby sn.			
Prov nr.	Absorbans	Halt (P-grader)	Halt (ppm P)
1	142	111	484
2	25	20	85
3	10	8	34
4	109	85	371

Med vänlig hälsning

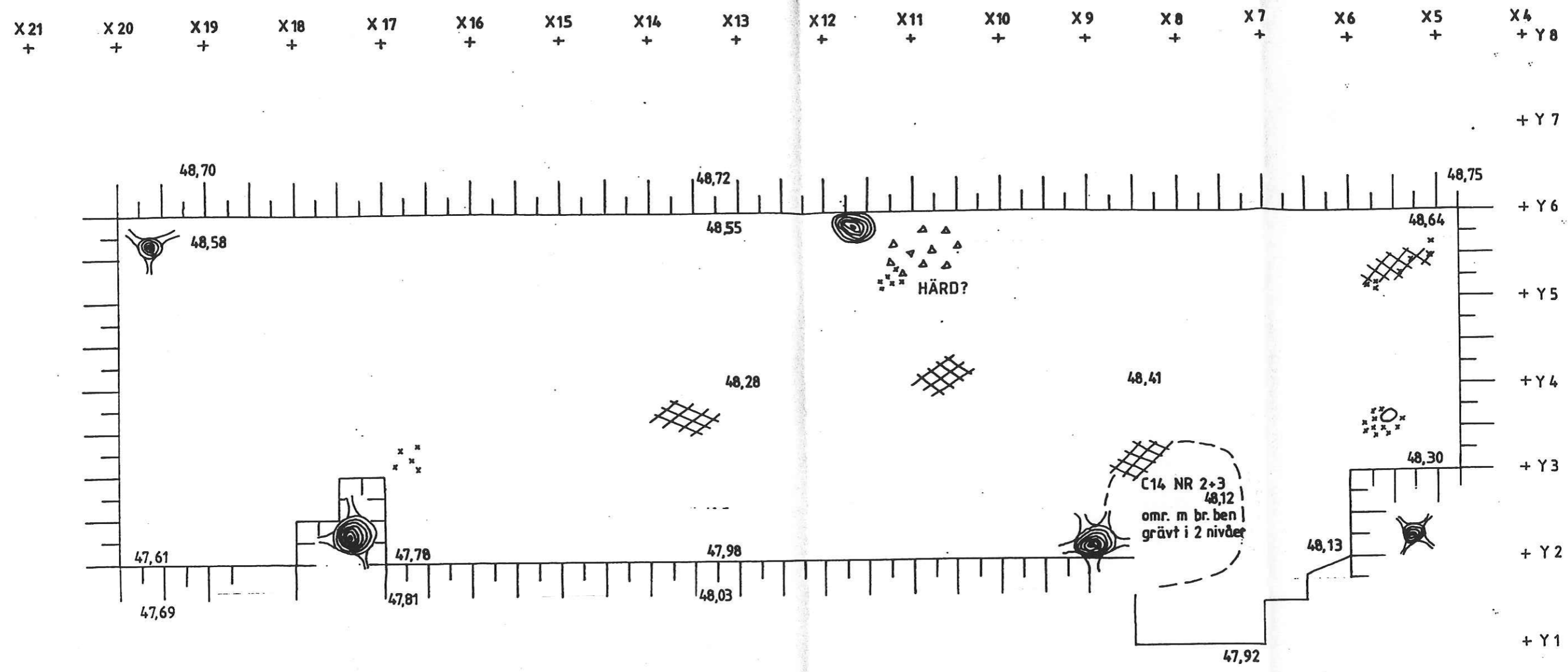

Johan Olofsson

 Norrbottens museum	VB, ÄLVSBY SN, BD-LÄN	SKALA 1:200
	RAÄ 175	
	ÖVERSIKTSPLAN	
	A-C. FELDT	

MARKPROFILEN BESTÅR AV:
 TORV M. MOSSA OCH BÄRRIS CA 2-5cm
 SOTIG SAND BLANDAD M. TORV CA 1-2cm
 BLEKJORD (SAND) CA 2-5cm
 ANRIKNINGSJORD RÖD SAND FLÄCKVIS BRÄND
 VI HAR GRÄVT CA 5-7cm NER I ANRIKN. JORDEN

x x KOL
 BR. SAND

VB, ÄLVSBY SN, BD-LÄN

RAÄ 175

SCHAKTPLAN YTA I

A-C. FELDT

SKALA 1:50

1

VB, ÄLVSBY SN, BD - LÄN
 RÅÄ 175
 BOTTENPLAN, YTA II
 A-C, FELDT

Norrbottens MUSEUM

STOLPHÄL 2

STOLPHÄL 1

STOLPHÄL 2
C 14 NR 1

STOLPHÄL 1

2

51,65

51,53

51,41

51,21

51,28

51,11

51,16

51,01

51,07

Q14

Q13

Q12

Q11

Q10

Q9

Q8

P10

P9

P8

P7

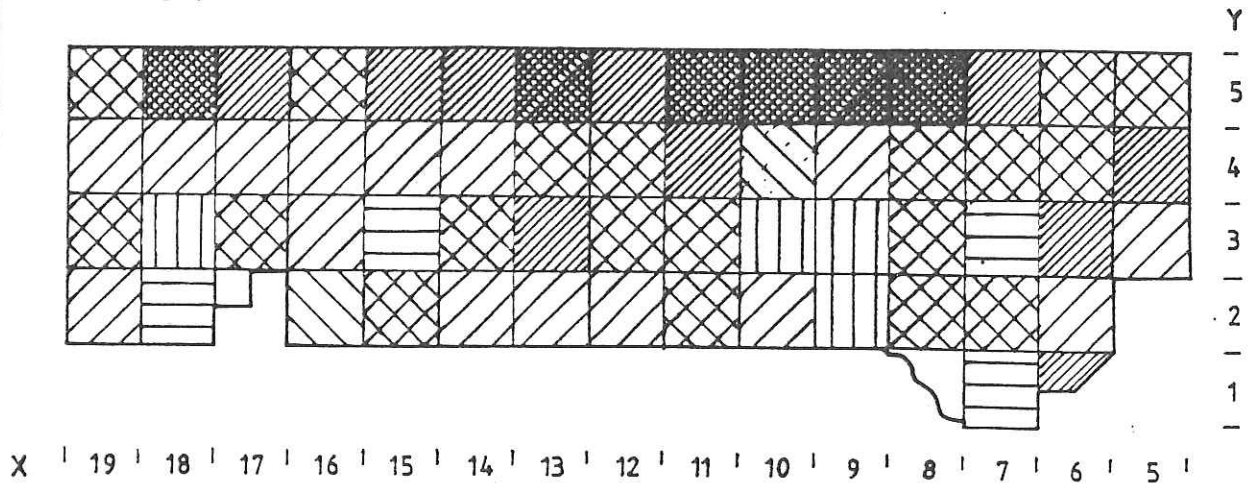
P6

P5

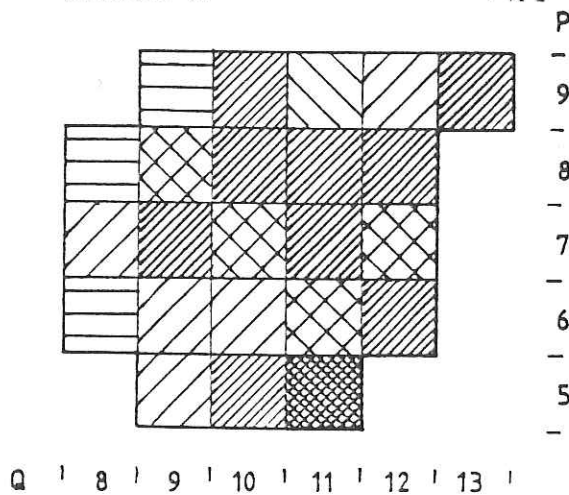
SKÄRVSTENSFÖREKOMST

BILAGA 7

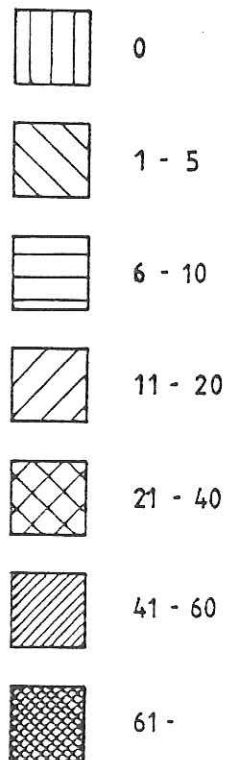
OMRÅDE I

OMRÅDE II

ANTAL SKÄRVSTENAR

Norrbottens
museum

VB, ÄLVSBY SN

RAÄ 175

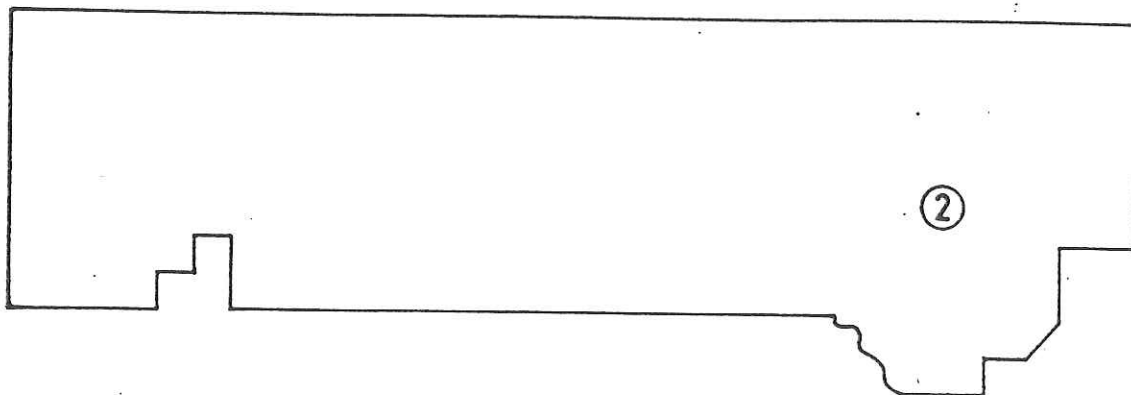
SKÄRVSTENSFÖREKOMST

SKALA 1:100

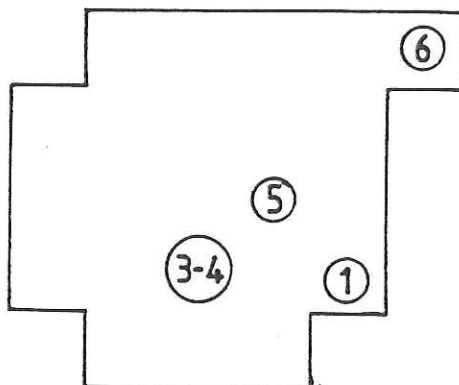
A - C. FELDT

SPRIDNING AV KVARTS

OMRÅDE I

OMRÅDE II

NR. PÅ KARTAN HÄNVISAR TILL FYNDNR.

Norrbottens
museum

VB, ÄLVSBY SN

RAÄ 175

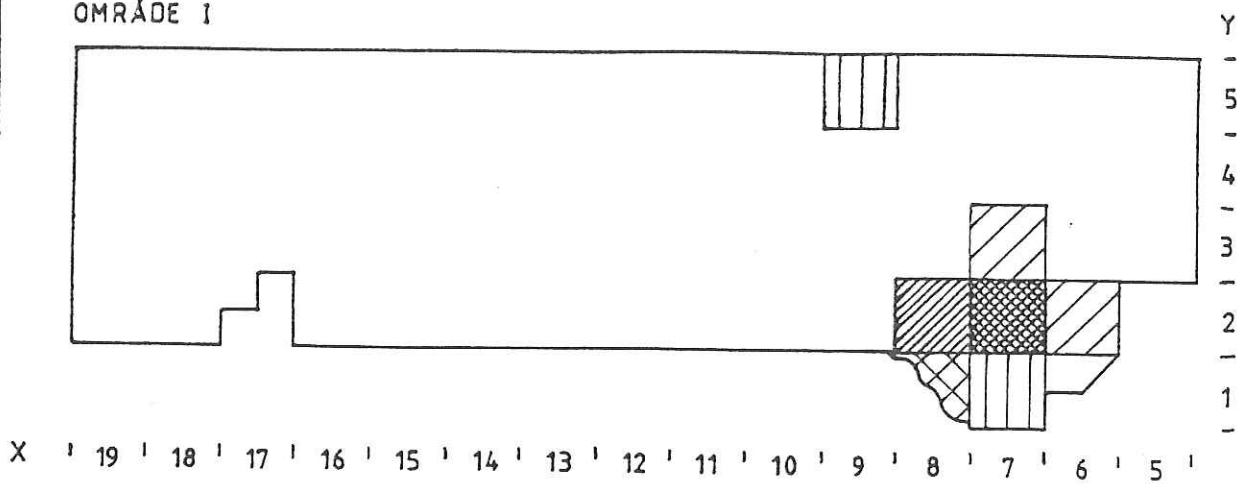
SPRIDNING AV KVARTS

SKALA 1:100

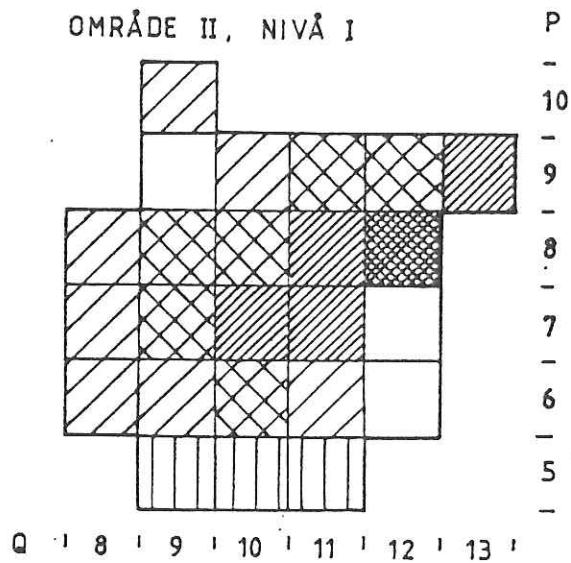
A-C. FELDT

BENFÖREKOMST

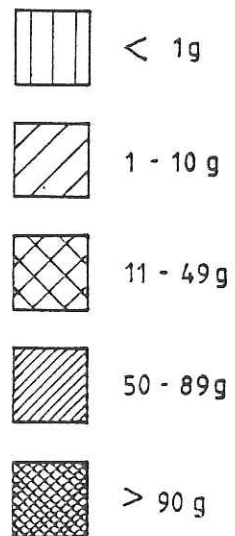
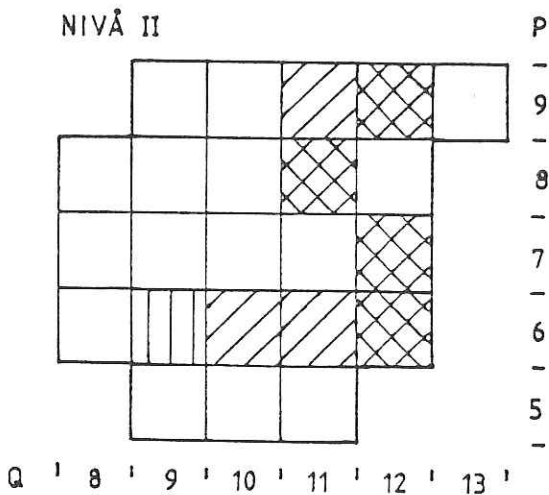
OMRÅDE I

OMRÅDE II, NIVÅ I

NIVÅ II

Norrbottens
museum

VB, ÄLVSBY SN

RAÄ 175

SPRIDNINGSKARTA

ÖVER FÖREKOMST AV BR. BEN

A-C. FELDT

SKALA 1:100